EGYGY BARÁTSÁGOS

SZEM-ÜGY.

A' TÚDÓS, ÉS NAGYON TISZTELENDŐ

KASSAI JÓ'SEF'

SZERENTSI PLÉBÁNOS ÚRNAK

MAGYAR NYELV' TANÍTÓ

KÖNYVÉRE.

MISKÓLCZON,

Nyomtatódott 1818-*dik Esztendőnek* 2-*dik Havában.*

OSZK
Országos Szécsényi Könyvtár
R 2
2

Simile confuso est, quid quid usque ad pulverem sectum est.

Seneca.

Egygy zavartt valamihez hasonló az, a' mi a' por apróságáig daraboltatik.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Meg olvasván Túdós Nagyon Tisztelendő Kassai Jó'sef Szerentsi Plébános Úr' — Sáros-Patakon 1817-ben nyomtattatott Grammatikájának egygy részét, ezen észre vételek, és talán nem hibáson jutának eszembe.

Ezen Grammatika vagy azért botsáttatott köz' kézre, hogy a' Magyar nyelvet tanúlni iparkodó Valaki, ebből hasznos előmenetelt tégyen, vagy hogy a' Magyar a' Magyar nyelvben eddig ejtett hibáit ezen könyvnek vezérlésével meg jobbíttsa, és tisztán, rendesen, 's a' Magyar Szók' gyökeres mivóltából származott szabások szerént beszéllyen ez után, és írjon. Vagy azért is, hogy az eddig betsben lévő Grammatikusoknak írásait a' maga ítélő Széke' eleibe idézze, azokat bírói hatalommal meg ítélje, és olly' másolhatatlan Végzést hozzon azokról, hogy a' melly magyar

ígék eddig húzomos maradást találtak is a' Magyaroknál, ha azokra a' számkivetes' büntetesét ki mondja T. Kassai Ur; azonnal takarodjanak ki a' Magyarok' társaságából, bútsút végyenek régi lakásoktól, és másutt keressenek menedék hellyet. A' mellyeket pedig még ithon maraszt; de hibásoknak talál: azok a' Kassai Úr' rendszabásai szerént megjobbíttassanak. Hogy illy erős hatalommal bírni magát ítéli T. Kassai Úr, kitetszik könyvéből, mellyben hol egygyik, hol másik Grammatikusba belé kap, tsipdesi, és egész bátorsággal egygyben, vagy másban hibásnak mondja.

A' mi a' magyarúl való meg tanúlást illeti, tüzesen erősítem, hogy a' ki magyarúl nem tud, a' T. Kassai Ur' Grammatikájából meg nem tanúl; de a' ki tud is, ha nyelve' hibái jobbításának megszerzésére méllyebben bé botsátkozik ezen könyvbe; egygy olly tekervényes, és szövevényes kanyarodásokkal egymásban ütköző, 's sokfelé ágazott ösvényekre akad, mellyekből egy Ariadnénak fonala nélkűl nehezen szabadúl ki, és sokat, a' mit eddig hellyesen tudott is, kétségbe fogja hozni, 's a' nyelv' jobbítására iparkodván, egygy kabúlást okozó zűrzavarba belé fúl.

Hogy bírói hatalmat tulajdonít magának más Grammatikusok felett, azt könyvének folyamattyában több hellyeken mutattya: mert most a' Debretzeni, majd Sz. Páli, már Verseghi, Molnár, Révai Grammatikáknak Szabásait rázogattya, ítéli, jobbíttya, és olly bátorságoson magának tulajdonított hatalommal, hogy szinte kötve akarja vinni az Olvasót a' maga állításainak hellybe hagyására, mint régen Pitagorás maga tanítványait; tsak azon tekintetből, hogy T. Kassai Úr mondja. Az igaz, hogy sok Szókat a' Szók' gyökeréig való befúrással akar másképpen kitsíráztatni; de az illyen erőltetett fejtegetésekkel nagyobb homályba bújtattya sok Szóknak értelmét, 's ki írása' módját, és sokszor olly' erőszakoson, és nevetségesen, kitekeri eddig a' könyvekben, 's írásokban merőn álló ízetskéit a' Szóknak, hogy szinte maga az íge is tsudálkozik, mi lett illy hirtelen belőlle.

A' Szó-Könyvére útasíttya gyakran az Olvasót, melly még a' Nyomtatók' keze alá nem jutott. Ezen munkája, mint hallom, a' Magyar Szóknak eredetéről íratott, ezt keresi. Ítéletet arról nem tehetek, mivel még közönségessé nem tétetett. Azt azonban hellybe nem hagyhatom, hogy

arra útasíttya, Grammatikájában az Olvasót, a' mi még, úgy szólván, nints; de azt még inkább nem, hogy a' maga állításainak erősítésére ugyan a' maga könyvét hívja bizonyságúl.

Mível tehát a' Magyar Grammatikusoknak nem tsak hadat izent T. Kassai Úr; hanem bírtokaikba (bé is rontott nagy bátorsággal, 's tetemes kár tétellel: méltó, hogy a' Magyar Tudósok is fegyvert rántsanak, támadják meg ellenségeket, és az ettől tett károkat, 's rongálásokat a' magyar Szavaknak Országában, állitsák hellyre: mivel sok íge a' maga bírtokából ki üttetett, mások eldaraboltattak, némellyek meg tóldattak, némellyek sok aprólékos okoskodással régi értelmekből ki vetkeztettek, és mind ezek egy magának olly hatalmat tulajdonító írótól, a' ki a' maga próba köve alá merte venni minden Magyar Grammatikusok' írásait.

Én minek előtte T. Kassai Úr' Grammatikájának egygy részéből ki szedegetett jegyzéseimmel megbizonyítsam ezen vélekedésemnek valóságát; azt mondom közönségesen az emberi szóllásról. Az ígék, szavak, szózatok azon külső jelek, mellyekkel egygyik ember meg is-

mérteti a' másikkal a' maga gondolkodását, ki fejti, 's tudtára adja szándékát, akarattyát; de ezen szóbéli jelek nem folynak, nem vétetnek a' dolgok' belső természetéből, hanem az emberek' önként való tetzésekből. Ugyan azért azon egygy valóságot p. o. *Víz*, külömböző hangokkal nevez a' Magyar, Deák, Német. 's a't. de a' Magyarnál is ez az íge *Víz* jelenthette vólna azt, a' mit ma bornak mondunk; ha a' nyelv első Építőinek így tetzett vólna. Mivel tehát a' Szó, 's valaminek neve nem származik a' dolgoknak állat szeri valóságából, mint a' füst a' tűzből, vagy a' sóhajtás a' lélek' indúlattyából; a' szókról, az ígékről, nem bőltselkedhetik senki egygy olly' Filosófusi lélekkel, apró el osztásokkal, magából a' dolog' természetéből ki vontt okokkal, mint *in Physicis* vagy *Metaphysicis;* hanem egész okoskodásunk a' szók eránt a' szokásból, és többségnek ítéletéből, a' nyelvet tsínosító túdósoknak írásaiból hozhatunk ítéletet, és ezekhez alkalmaztatván magunkat, hozzá tévén azomban a' magunk okos, de nem temérdekűl, megkülönözött észre vételünket, írhatunk valami jót a' Magyar nyelv' tökélletesebbítésére. Ha pedig különös képzelődéstől elragadtatván, 's valami igen újjat akarván a' Világ' szeme' eleibe tenni, hajszálni vékonyságra esztergá-

lyozzúk, és por apróságig darabollyuk az ígéket, a' mit világosítani akarunk, homályt eresztünk arra, tévelygésbe hozzuk az Olvasót, üdőt vesztünk, kevés hasznot tészünk, de szemes *Criticus*-okra is találunk.

Első Gánts.

Állíttatik a' 440. lapon: *Reverendus*, *Admodum Reverendus*, *Reverendissimus*, *Tisztelendő*, *Nagyon Tisztelendő*, *Fő Tisztelendő*, *helytelennek*, *és gántsosnak ez helyett*: *Tiszteletű*, *Nagyon Tiszteletű*, *Fő Tiszteletű*. *Mert Reverendus nem Tisztelendő*, *hanem Tisztes Kis Pap*, *mint tisztes Öreg*. Ezért mind a' könyv' homlokán, mind az ajánlásban *Fő Tiszteletű* íratik. De ez meg nem állhat: mert

1. Ha *Reverendus* csak annyi mint *tisztes*; tehát *Admodum Reverendus* annyi lészen, mint *nagyon tisztes*, *Reverendissimus* mint *igen*, vagy *főképpen tisztes*. Már pedig *tisztes* származik e' tő szóból mint gyökérből *tisztesség*, a' mellyből lészen osztán *tisztességes* valamint *honor*-ból *honestus*. De *tisztességes* megrövidítve (a' mi a' Magyaroknál igen közönséges) annyi mint *tisztes*; valamint *Kegyelmed* annyi mint *Kelmed*. Te-

hát a' *nagyon tisztességes* is annyi, mint *nagyon tistes*, *igen tisztességes* mint *igen tisztes*. De a' tisztes, nagyon tisztes, igen tisztes név akár melly józan, józanabb, 's igen józan életű, 's magát jelesen, -ebben, 's igen jelesen viselő akár melly alatson sorsú embernek is megadattathat törvényesen. Tehát ha Reverendus tsak annyi mint tisztes, Adm. Reverendus mint nagyon tisztes, Reverendissimus mint igen tisstes; a' Reverendus, Adm. Reverendus, Reverendissimus név akár melly józan, -abb, igen józan életű, 's magát jelesen, -ebben, igen jelesen viselő leg közönségesebb embernek is meg adattathat törvényesen.

2. Tagadhatatlan, hogy ez a' Szó *Tiszteletű*, éppen abban az értelemben mondatik, a' mellyben *Felségű*, *Méltóságú*, *Hatalmú*. de ezek tsak annyit tesznek, mint *felséggel*, *méltósággal*, *hatalommal bíró*. Majestatem, dignitatem, potestatem habens. Tehát *Tiszteletű* is tsak annyi, mint *tisztességgel bíró*, honestatem habens. Ellenben *Reverendus Tisztelendő* mind a' Deákoknál, mind a' Magyaroknál, Ösz, vagy is kötött Szó, 's annyit tészen, mint *Reverentia dignus tiszteletet érdemlő*. Valamint a' Túdós Grammatikusnak tanitása szerént a' 43. lapon *Eldődi* annyit tészen, mint *Elő adó*

béli. Kandász, mint *Kan tsordás.* Melly titulussal nem méltóztatunk minden rendű embereket.

3. Ez a' Név Szó *Tisztelendő* ki hat minden jövendő üdőkre, és nem annyira a' tiszteltt személyen, mint a' tisztelőn határoztatik. *Tiszteletű* ellenben, vagy *Tisztes* egyedűl magára a' tisztelt Személyre hárámlik, és tovább nem terjed a' jelenvaló üdőnél. Ugyan ezért nem láttatik hellyesen ítélni a' T. Grammatikus, mikor a' 426. lapon az *Eredendő* bűn hellyett *Eredetit* ír: mert az *eredeti* tsak egygy üdő pontot jelent; az *eredendő* pedig kiterjed minden üdőre. Ezért nem mondhatom hellyesen: *Kassai Úrnak ezen Magyar nyelv' tanító könyve eredendő munkája*, hanem *eredeti* munkája: mivel nem terjed ki minden üdőre, hanem tsak a' mostanira.

4. Ezt a' név szót: *Tisztelendő* elejétől fogva minden üdőben ebben az értelemben *Tiszteletet érdemlő* vette, 's most is ebben vészi az egész Magyar Nép, *Tiszteletűt* pedig tsak annyiban, mint *tisztességes*, vagy is *tisztes.* Gánts tehát az egész nemzetnek húzomosan gyakorlott szokása ellen rúgodozni. Mivel sok hellyen ugyan, de nevezetesen a' 24. lapon maga is a' T. Grammatikus

ezt állíttya: *A' Magyaroknál mind a' beszédnek, mind az írásnak leg közönségesebb Bírája, Fő Bírája, Rend Szabója: a' közönséges rend szokás.*

5. Maga a' T. Grammatikus Úr így beszél a' 195. lapon: *A' jövendő üdejű részesűlőket a' leg roszszabb Magyar is így mondja: hallandó, botsánandó, tisztelendő.* De Reverendus, Adm. Reverendus, Reverendissimus jövendő idejű részesűlők. Tehát láttatik magával ellenkezni, mikor azokat, Tiszteletű, nagyon Tiszteletű, Fő Tiszteletűnek hirdeti.

II. Gánts.

Gánts, mondja a' 420. lapon, a' *ki tsapott C. betűvel írni Magyarúl, és hellyébe nem tenni a' TS, vagy TZ. betűt.* Ha a' C. betű elejétől fogva minden üdőben szokásban vala a' Magyaroknál, 's most is vagyon (nem ugyan azonképpen, a' mint talán a' T. Grammatikus Úr láttatik érteni: mintha a' C. ts, és tz. helyett alkalmaztatott vólna tsak magánosan; hanem már S-el, már Z-vel, a' mint a' szónak értelme kívánta) minémű Fő hatalommal tsapta ki azt T. Kassai

Úr? Hogy szokásban vólt Első Szent Királyunk' üdejében, bizonyítják számtalan Helységeknek, 's Familiáknak nevei. Illyenek *Csanád* a' hová I. Sz. Királyunk Gellérdet Pöspöknek rendelte, *Csatár* a' Veszprémi vőlgyben; holott *Gizela* Sz. Királyunk' Hitvese az Apátzáknak Monostort épített. *Csepel* Buda mellett; holott II. István Király' Leánya Margit Apátza Szűz sok tsudákkal tündöklött hólta utan is. Illyenek Csáki, Cziráki, Czigán, 's több számtalan Familiáknak, 's Helységeknek nevei. Közép időben Tanúk Káldinak, Pázmánynak, Illyés István', és András' Erdélyi Püspököknek könyvei. Hogy most is a' Túdósok közzűl nem kevesen CS-el, és CZ-vel élnek, élő Bizonyságok a' Pesten Hóldnaponként ki adattatni szokott Magyar Litteraturának darabjai.

Én ugyan magam is Ts-el, Tz-vel írok; mindazáltal a' Cs-el, és Cz-vel élni szokott ditső Őseimnek, 's most virágjokban lévő Túdósainknak tiszteletekért az ártatlan C. betűt képtelen *Censurával ki tsapottnak* kiáltani írtózom.

III. Gánts.

A' *jotta* így szól a' Grammatika a' 45. lapon, *mással-hangzó betű, 's a' ragasztékoknak tseléd-betűje, inassa, hajdúja, és tsatlóssa.* De pedig *sírj* plora. *Hallj* audi, *várj* expecta, *állj* sta. 's t. e'féle. Mitsoda ragasztéknak tselédje, inassa, hajdúja, 's tsatlóssa a' j. és minémű betűvel hangzik? Sír, hall, vár, áll, mind gyökér szók, és semmi ragaszték hozzájok nem járúl; hanem egyedúl a' j. és még is hangzik.

IV. Gánts.

Keményen vítatja a' 95, és 96. lapon, hogy *a' Magyar nyelvben tsak 4. Ejtés* Casus *vagyon: mert az 5-diket* Vocativust, *minden túdós Magyar nyelv' Tanító ki hagyja: mivel egygyez az 1-ső ejtéssel* Nominavussal.

Ha elegendő ok az 5-dik ejtést a' Magyar nyelvben azért, mivel meg egygyez az első Ejtéssel, ki hagyni; tehát elegendő ok lészen az Ígéknek *Verbumoknak* hajtogatásában *Conjugatioban* is mind a' jelentő, mind a' kötő módból egygy egygy tűdőt ki hagyni; 's így nem öt, hanem

tsak 4. lészen az üdő: mert a' jelentő módban a' jelenvaló üdő a' jövendő üdővel; 's kötött módban a' jelenvaló üdő a' parantsoló móddal (ezt az új Grammatika Palótzosnak mondja, és igazán magyarúl meg hagyó módnak nevezi. Ámbár én soha a' Palótz földet nem láttam; még is gyermekségemtől fogva úgy hallottam, olvastam, és tanúltam: *Istennek tíz parantsolati, Királyi parantsolatok;* nem pedig Istennek tíz meg hagyásai, Királyi meg hagyások) pontban meg egygyez. Ez téhát nem elegendő oka: miért küszöböli ki az 5-dik ejtést. mert bár egygyez is az első ejtéssel; külömbség vagyon mindazáltal valamint kimondásában, úgy ki írásában is. Holott az első ejtést tsak egyenes hangon ejtyük, és minden jegyzés nélkűl írják; az 5-dikét; ellenben valamelly tsavarított, 's húzós hangon, és fel kiáltó jegygyel *signo exclamationis* jegyezzűk. Elmúlhatatlan szokás is ez minden máshoz intézett írásoknak homlokán: mint Felséges Király! T. N. Vármegye! Kedves Barátom! Drága Uram! Istenem! 's a' t. És maga a' túdós Magyar nyelv Tanító is ezt tselekszi Grammatikájának ajánlásában: Kegyelmes Érsek!

V. Gánts.

A' 6-dik Ejtésen *Ablativuson* is ki ád, a' 96. lapon, *bár még minden túdós Magyar nyelv' Tanító ki nem tsapá azt.* De mi okból tselekszi ezt, mikor valamint a' több ejtésekben, a' gyökér, vagy is az első Ejtés, itt is megmarad bizonyos ragasztékokkal? Azon okból mondja: *mert annyi Ablativusok lennének, a' mennyi Utóljárók.* De ez nem elegendő ok; mert a' Deákban is annyi Ablativusok vannak, a' mennyi Előljárók *Præpositiók;* azért még sem ád ki rajta? Osztán nem de minden név szó tsak az ejtegetések szerént hajlíttatik? Ha tehát tsak 4. az ejtés, mondja meg túdós Kassai Úr; mellyik ejtésben vagynak ezen név szónak *Isten* ím ezen hajlításai: *Az Istentől, az Istenben, az Istennel, az Istenről? 's a' t.* Nintsenek az 1-sőben: mert az a' gyökér szó t. i. *az Isten.* Nintsenek a' 2-dikban: mert abban a' gyökérhez járúl tsak az E. betű, t. i. *Istené.* Nintsenek a' 3-dikban: mert ott a' gyökérkez járúl a' *nak nek* t. i. *Istennek.* Nintsenek a' 4-dikben: mert ott a' gyökérhez járúl az *at et,* ot, vagy *t.* t. i. *Istent.* Kell pedig lenniek valamelly esetben: mivel név szók. Ám a' Grammatika szerént a' név szók tsak ejtések szerént hajlíttatnak. Mivel tehát

a' 4. közzűl egygyikhez sem tartoznak, vagy ne adjon ki a' 6-dik ejtésen a' túdós Grammatikus, vagy mutassa meg hová tartoznak az illyen ejtések.

VI. Gánts.

Sok hellyen, de nevezetesen az 50. lapon a' Punctúmot *Böketnek*, *Szúratnak*, *Szúrványnak* nevezi a' Grammatika. Tehát ezt az enunciatiot *Puncto temporis* az ő tanítása szerént úgy kell magyarúl mondanunk: *az üdőnek bökettyében*, *szúrattyában*, *szúrvánnyában* !!!

VII. Gánts.

A' 98. lapon ez a' regula szabatik: *A' többesben pluralisban, az egygyes első ejtéshez ok, ek kaptsoltatik mint Városok, Emberek, nem ak, ök: mert az ak, ök 3-dik személybéli ragasztékok, midőn több a' biró, de a' birtt dolog tsak egygy p. o. Komárom a' Magyaroknak leg erőssebb Várak, Comáromium Hungarorum est Arx fortissima. Magyaroknak Királyak Rex Hungarorum.* Tehát e' regula szerént ezeket az enunciatiokat p. o. *hic vertagus est Dominorum*: mivel-

több a' bíró, a' bírtt dolog pedig tsak egygy: így kell magyarúl ki mondani: *Ez az Uraknak, vagy Urak agarak. Iste est docentium asinus.* Ez a' *Tanítóknak, vagy Tanítók' szamarak.* Dirutorum ædificiorum paries. *A' le romlott épületeknek, vagy épületek' falak.* Egregius fluviorum piscis. *A' folyó vizeknek, vagy vizek' jeles halok.* Liptóba, vagy Árvába való az illyen Grammatika. Mert az igaz Magyar nem mondja: Komárom a' Magyaroknak legerősebb *Várak*, hanem *Vára.* Nem mondja a' Magyaroknak *Királyak*, hanem *Királya.* Sem így nem szól: ezek szép *halok*, hanem *halak.* Nem amott leromlott *falok* látitnak; hanem *falak.* Lehet ugyan a' Grammatikának tanítása szerént is szóllani: mint p. o. *Vagyon a' Magyaroknak erős Várak, vagyon Királyak*, de tsak a' szóknak bizonyos öszsze szerkeztetésében, nem pedig átallyaban mindenkor.

VIII. Gánts.

Mikor a' 125. lapon az egész Magyar Nemzetnek húzomosan gyakorlott szokása ellen *Ünnep* hellyett *Üdnepet* hirdet. Mert én úgy gondolom, hogy ez a' kötött, vagy Ösz szó Ünnep ebből származik: *Ülő Nap*, vagy *Ülni való Nap*, melly

annyit tészen: mint *Nyúgvó Nap*. De az *Ülni*-ből nem származik *Üd*, hanem *Ün*. Kölömben sedere nem *le ülni*, hanem *le üdni* kellene mondani.

IX. Gánts.

Hogy Révai ezen név mássának Övé 2-dik ejtést *Genitivust* tulajdonít *Övée*, vagy *Övéje*. Mint új költeményt nagy Gántsnak kiáltya az új Grammatika, a' 114. lapon. De nem tudom, mellyik újjabb költemény; Révai állatása-é, vagy az új Grammatikáé, mikor a' 141. lapon *Övé*-nek Övéje-é 2-dik ejtését koholya, és mikor erre a' kérdésre: *kié ezek a' könyvek?* így akar feleltetni: az *enyéim*, *Tiéid*, *Övéei*, vagy *Övéjei*.

X. Gánts.

Ismét Révai, és Mólnár ellen gyomroskodik, a' 144. lapon. Mivel *enyeim*, *teeid*, *övei* rövid hangon tanították. Mert, úgy mond a' 2-*dik ejtésnek E-jét nem lehet meg rövidíteni. 'S az is hozzá járúlván, hogy Övei annyit tészen mint Cinguli ejus.* De kérem mitsoda hangon mondja ki a' túdós Grammatikus Úr a' többes számnak első ejtésében e' két név szót p. o. *Szél*, vagy

Szelem, *Tehén*, vagy *Tehenem?* A' maga szabása szerént úgy kellene: *Szélék*, vagy *Szeléim*, *Tehenék*, vagy *Tehenéim:* mivel a' 2-dik ejtésnek Ejét megrövidíteni nem lehet. De ezt a' Begeötzeiek gyakorollyák. Osztán Szél azt is tészi *Ventus*, azt is *Margo*. De sem az egygyik, sem a' másik értelemben nem lehet mondani *Szélék*, vagy *Szeléim;* hanem mikor *Szelet* értünk: *Szelek*, vagy *Szeleim;* mikor pedig *Szélt: Szélek*, vagy *Széleim:* mindenütt a' második ejtésnek Ejet megrövidítve. Révai tehát, és Molnár meg nem érdemlették a' kúrholást mint újságot költők: mert az illyenekben a' szokást inkább, és a' beszédnek értelmét szükség követni, és nem a' szörszálat is ezer felé hasogatni.

XI. Gánts.

Az emberek' roszsz szokásának, sőt éppen képtelenségnek mondja a' 145. lapon. *Enyémek* annyival inkább *Enyimek*. *Enyeim* helyett. De kérem: *hi boves sunt mei* miképpen mondja ki magyarúl a' túdós Tanító Úr? *Ezek az ökrök az enyéim?* De a' 98. lapon azt taníttya; hogy *a' többesben az egygyes első ejtéshez ok, ek kaptsoltatik.* Az egygyes első ejtésben pedig

enyém, vagy *enyim* vagyon. Tehát ha a' ragasztók *ek*-et hozzá tészszük, *enyémek*, vagy *enyimek* lészen, nem *enyeim*. Osztán a' 207. lapon így tanít: *az i. betű az e-vel fel szokott tserélődni, mint sok példákban megmutatom a' Szó könyvemben.* Tehát az *Enyémek* ben is az E. betű fel tserélődhet az I-vel, és akkor lészen *Enyimek* a' közönséges szokás szerént. És így helyt áll az emberek' szokása.

XII. Gánts.

Szinte illyen, mikor a' 148. lapon *Őnéki*, vagy *Őnékie* helyett *Őnike*, vagy *Őnékje*: *Nékik*, vagy *Nékiek* helyett *Őnékek*, vagy *Őnékjek*. És a' 142. lapon *Mi*, vagy *Mienk* helyett *Mü*, vagy *Müénk*, szükségesnek állíttya ezen okból: *Mert nem illik a' név' mássában a' 3-dik személybéli ragasztékot I-re változtatni.* De meg engedi talán a' túdós Grammatikus Úr, hogy a' közönséges szokás (nem szóllok az erkőltsi dolgokról) inkább megegygyez az illendőséggel, mint egynéhány embereknek képzelődése. Közönséges szokás pedig így írni, vagy szóllani: *Nékem*, *Néked*, *Őnéki*, vagy *Nékie*, nem pedig *Őnéke*, vagy *Őnékje*. Úgy szinte *Mi*, vagy *Miénk*, nem pedig *Mü*, vagy *Müénk*. Holott tsak

annyi jussa vagyon a' közönséges szokásnak a' *mü*-ben az *Ü*-t, a' *nékem*-ben az *E*-t *I*-re változtatni; valamint a' *Te*-ben az *E*-t *I*-re. Annakokáért valamint mondjuk szokás szerént *Tiétek*, úgy mondhattyuk *Miénk*. Osztán *Mü* annyit tészen mint *Müv*, vagy is Mesterség: mert *Műszer* annyi, mint mesterséghez való szer.

XIII. Gánts.

Nagy hibának hirdeti azt is a' 148. lapon, hogy *tégedet*, *engemet*, *téged'*, *engem'* helyett, valamint *tiédet* tiéd helyett szokásba vették a' Magyarok: pedig a' közönséges szokást Fő Bírónak, és Királyi hatalommal bírónak vallja. És a' 133. lapon ezt a' nép' mássát, *Én* miért nem hajlíttyuk így: *Én-é*, *Énnek*, *Ént*, vagy *Énet* ezt az okát adja: *mivel nem jöve így szokásba.* Tovább a' 98. lapon ezt a' regulát szabja: a' *4-dik ejtésben a' gyökér szóhoz ragasztékúl kell járúlni az at, ot, et, vagy leg alább t. betűnek.* Miért hiba tehát a' közönséges mód, és a' magától szabott regula szerént gyakorolni *engemet*, *tégedet*, vagy *tiédet*, *éngem*, *teéd helyett?* Valóban, ha *tiéd* nem jó, *teéd* sem jó. Még inkább roszszabb *Óvéjée* Szabó Dávid', és Révai' *Óvéé*-nél.

XIV. Gánts.

Gánts, mondja a' 442. lapon, *és el vagyon palótzosítva vóltam, vóltál, vólt; hanem helyesen: valttam, valttál, valtt: mivel annak a' gyökere va, nem vo, a' VIII. és IX. Tábla szerént. A' gyökérnek pedig meg kell maradni az ejtegetésben, és tsak tóldalékok járúlnak hozzá.* Ezért ennek az ígének *Sum Vagyok*, mind a' jelentő módban a' jövendő üdőt, mind a' kötő módban a' jelenvaló üdőt, mind a' parantsoló módot, vagy Ő Urasága szerént a' meghagyó módot ki parantsolta; mivel a' Va gyökérből nem származtathatta. Így tehát már a' szegény Magyar Nemzet ki nem mondhattya: *beatus ero. Esto perfectus. Sit tibi cor purum.* Mert nem lehet mondani: *bóldog fogok vanni. Vanj tekélletes. Vannyan igaz szived.* Azonban a' határozatlan módot *lenni* tanittya, és ezt költsön vészi, mondja, a' *lészen*-ből. 'S miért tselekszi ezt, más okát nem adja, hanem a' szokást. Ha tehát a' lennit szokás szerént költsönözheti a' *lészen*-ből; miért parantsolta ki a' három üdőket? Nem mondhatta-é ki a' *lészen*-ből költsönözött ejtegetéssel: *bóldog lészek. Légy tökélletes. Légyen tiszta szíved.* Tsak kábítás tehát ez a' zűrzavar, és minden szőrszál'

hasogatása után is a' szokáshoz kénteleníttetik folyamodni. Ha tehát a' szokás a' *Va* gyökeret négy üdőkben, sót még a' részesülőkben is *lészen*-re változtathattya, miért a' múlt üdőkben is az *a*-t *o*-ra nem fordíthattya? Nints tehát el palótzosítva vóltam, vóltál, vólt, hanem a' bévett szokás szerént gyakoroltatik. Ellenben a' *valttam*, *valttál*, *valtt.* honnét vette a' túdós Grammatikus Úr, maga tudja.

XV. Gánts.

Ez az egész Magyar Nemzetnél szokásban lévő szó *Urodalom* Dominium gánts mondja a' 442. lapon, mert igaz Magyarsággal *Urodalomság*, vagy *Urszág*, mint *Fejedelemség*, *Jószág*. De valóban eltévedett a' túdós Grammatikus Úr: mert *Urodalomság* annyi, mint *Úrság* megrövidítve; de nem *Urszág*, melly szót nem hiszem, hogy a' Magyar fülek valaha hallották, vagy a' szemek olvasták vólna. *Úrság* pedig nem Dominium; hanem *Dominatus*, vagy *Dominatio*, valamint *Fejedelemség* Principatus. A' mik úgy külömböznek, mint a' *bírtok*, és a' *bírtokosság*, vagy mint a' fejér, és fejérség, concretum, et abstractum.

XVI. Gánts.

Ugyan azon a' lapon gántsnak hirdeti: *Uram Bátyám*, *Aszszony Néném*. Bátyám Uram, Néném Aszszony helyett. A' Magyaroknál köz' mondás: *Kankó Szűr, vagy Szűr Kankó mind egygy patvar.* Én mindazáltal azt mondom: hogy nyomosabb szóllás: *Uram Isten, Uram Jézus, Uram Király,* mint *Isten Uram, Jézus Uram, Király Uram.* Tehát ez is nyomosabb, Uram Bátyám, Aszszony Néném, mint Bátyám Uram, Néném Aszszony.

XVII. Gánts.

Az ígék, szavak, szózatok arra szolgálnak hogy egygyik ember' a' másiknak gondolattyát azok által megértse; de a' mi túdós Magyar nyelv' Tanítónknak béhozott, és helyeseknek állított új szavaiból öszsze kötött ezen mondást: *Manó! hévonn gyaraték hozzád, de mindenkor zámkolva valttál.* Nagyot merek mondani, ha a' leg túdósabb Magyar is megérti. Ezt akarja pedig jelenteni: *Emanuel! tsak járogaték hozzád, de mindenkor bézárva vóltál.* 'S így *Emanuel*-ből *Manót* tsinál, ámbár a' Magyarok közönségesen Ördögöt értenek azonn: mert *tudja a' manó, látta a' manó,*

vitte a' manó, az az: *tudja az őrdög*, *látta az őrdög*, *vitte az őrdög*. mindennapi a' köz' népnél. Ha ebből a' Zsidó szóból *Emanuel* Magyart akart tsinálni, nem *Manóra*, hanem Mánora helyessebben fordította vólna. *Hevonnról*, vagy *Heonnról* ígéri, hogy a' Szó Könyvében többet fog beszélleni. Most a' 147. lapon, annyit tészen, mondja: mint *heános*, *tsak*, *egyedűl*. *Gyaraték* a' 127. lapon Deákúl *itavi*-nek mondja, a' mi annyit tészen, mint járogaték. *Zámkol*, vagy *Zámékol*-ról meg vallya a' 145. lapon, hogy ama' Tót (ő nála *Toltt*) szóból eredett *Zamek Zár*, és annyit tészen mint *Zárol*, még is a' gyökeres Magyar szók közzé számlállya.

XVIII. Gánts.

A' *mint beszél a' Magyar*, *úgy ír is*. tanítya a' 24. lapon, 's ezzel azt jelenti, a' mint beszédjéből ki tetzik, hogy valamint ki írja, azonképpen ejtse is a' Magyar az hangokat. Lássuk tehát miként tanít írni, hogy azonként tudjuk az hangokat is ejteni. *Oltal-om nem-es-it-tet-ik. Mút-ató. Halljja. Pel-ig. Szem-ély-ben. Hagyj-ja. Áttta. Üttte. Vettte. Süttte. Eny-é-mé. Te-é-d-é. Öv-é-je-é. Löv-i. Szöv-i. Növ-ök. L...*

am. Lev es. Veszszsz, peri. *Kapá-m. Elmé-m. Kapá-d. Elmé-d. Em-ed-e*, vagy *Öm-öd-e. Láb-om. Mellé-d. Mellé-m. Ám-ad-ja. Om-od-ja. Ut-am, Ut-ad. Kút-am. Mag-ad. Alá-m, Alá-d. 's a't.* Ezeket látván, mit ítélyen felőlek más, nem tudom; én azt mondom: hogy ha a' Magyart ezen írás szerént beszélleni hallaná valaki; minden bizonnyal azt vélné, hogy vagy a' nyaktsapja leszállott, vagy a' nyelve leragadt, vagy a' legkeményebb negyednapi hidegleléstől gyötörtetik. Annakokáért ezt a' tanítást tsudára inkább, mint sem követésre állítom méltónak.

Többek is vólnának, a' miket meg lehetne rázogatni a' Tisztelendő Kassai Jó'sef Úr' Grammatikájána kazon részében, a' mellyet megolvastam; de ezen egynehány Íge elég légyen annak meg bizonyítására, hogy nem jött légyen ki tudományos műhellyéből Kassai Úrnak olly nagy tökélletességű remek munka, mellyben a' szoros vizsgálódás holmi hibátskákat meg ne pillanthasson. Annyival is inkább, hogy Ítélő-széket emelt magának, és ebből Bírói hatalommal végez az előtte vólt Magyar Grammatikusok felől, 's így magára vóná éles figyelmetességeket a' Magyar nyelvben jártas Embereknek. Azonban dítséretre méltó fá-

radozása: mert Grammatikájának készítésével hívatalos munkáitól üres óráit tisztességes foglalatosságra alkalmaztatta, a' Magyar Túdósoknak Ösztönt adott a' Magyar nyelv felől való további vizsgálódásra, 's a' maga nevének a' késő Maradékoknál is dítséretes emlékeztető jelt épített ha nem egészen hiba nélkűl való munkával is; de minden hibától tisza szándékkal. Éljen tehát sokáig, és a' Magyar ígéknek gyökeres eredetéről írott Szó Könyvét is, mellyet Grammatikájában sokszor emleget, tegye köz' világosságra, hogy lássa a' Magyar maga ígéinek első törzsökét; 's ha ezekből rendes növéseket olvashat, örömmel tanúlja meg, a' mit nem tud, vagy adja ezekhez a' mit jobban tud.

V É G E.

Debrecen Szechényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár